

ВІДГУК

офіційного опонента

*доктора економічних наук, професора Власенко Тетяни Анатоліївни
на дисертаційну роботу Шабали Олександра Петровича на тему:
«Інституційний механізм забезпечення ефективності використання
відновлювальних джерел енергії Західного регіону України» на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
051– «Економіка»*

1. Актуальність теми дослідження.

Актуальність дисертаційного дослідження Олександра Шабали є винятковою та визначається критичною необхідністю кардинальної перебудови енергетичної системи України в умовах повномасштабної війни. Як справедливо зазначає автор, цілеспрямоване руйнування агресором об'єктів енергетики, що завдало збитків на понад 16,1 млрд доларів США, перетворило енергетичну безпеку з економічної категорії на ключовий елемент національного виживання.

В даному контексті стратегічна значущість інтенсифікації розвитку відновлювальної енергетики набуває нового виміру. Це вже не лише інструмент досягнення цілей сталого розвитку та інтеграції до «зеленого» європейського курсу, а й єдина дієва стратегія асиметричної відповіді на енергетичний терор – децентралізація енергосистеми. Пріоритетний розвиток територіально розподілених об'єктів, що генерують відновлювальну електроенергію, особливо у західних регіонах, є критично важливим для підвищення стійкості та гнучкості всієї системи.

Проте, як доведено в роботі, реалізація значного потенціалу України у сфері відновлювальних джерел енергії (теоретичний потенціал – 331 316,3 МВт) стримується комплексом системних проблем: від фінансових дисбалансів («ринок боргів») та регуляторних бар'єрів до прямого фізичного знищення активів. Саме тому наукове завдання з обґрунтування та розробки дієвого інституційного механізму, здатного подолати ці дисфункції та стимулювати розвиток відновлювальних джерел енергії на регіональному рівні, є не лише

актуальним, а й нагальним та життєво необхідним для повоєнного відновлення та сталого майбутнього України.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Робота виконана згідно з планом науково-дослідної роботи Волинського національного університету імені Лесі Українки та відповідно до змісту госпдоговірної науково-дослідної теми № 205-46 «Механізми вдосконалення функціонування енергетичного ринку в Україні в контексті європейської інтеграції» (0124U003784) Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, в рамках якої автором систематизовано та проаналізовано міжнародний досвід інституційного забезпечення функціонування сфери відновлювальних джерел енергії, а також ідентифіковано комплекс викликів та ризиків, що стримують ефективне використання потенціалу та розвиток відновлювальних джерел енергії в Україні та її регіонах, що підтверджено відповідною довідкою №8/2025 від 24.01.2025 р. про впровадження результатів дослідження дисертанта.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Дисертаційна робота містить ряд наукових результатів, що становлять особистий внесок здобувача у розв'язання важливої науково-практичної задачі. Основні з них полягають у такому:

вперше:

- розроблено авторський методичний підхід до порівняльної оцінки регіональної енергетичної привабливості, що дозволило на основі аналізу широкого спектру факторів ідентифікувати та кількісно обґрунтувати унікальний потенціал Західного регіону у сферах малої гідроенергетики (75,9% національного потенціалу малих річок), біоенергетики на основі торфу (55,6%) та геотермальної енергетики.

удосконалено:

- методологію застосування диференційованого регіонального підходу до аналізу ринку відновлювальних джерел енергії шляхом розробки та обґрунтування поділу України на шість умовних енергетичних регіонів на основі принципів об'єктивності, цілісності та статистичної однорідності;

- систематизацію бар'єрів розвитку «зеленої» енергетики, де, на відміну від існуючих підходів, чітко ідентифіковано та проаналізовано не лише загальнонаціональні проблеми (недосконалість «зелених» тарифів, фінансові дисбаланси), але й специфічні перешкоди для Західного регіону;

- діагностику системних дисфункцій на ринку електроенергії, зокрема деталізовано проблему «ринку боргів» та ідентифіковано конкретні регуляторні прогалини (проблема непідписання актів приймання-передачі послуг), що унеможлиблюють стабільне функціонування галузі.

дістали подальшого розвитку:

- теоретичні аспекти щодо ролі інституційного забезпечення як визначного фактора соціально-економічного розвитку в контексті енергетичного перетворення та необхідності формування власних дієвих інституційних інструментів, а не лише адаптації закордонних практик;

- необхідність стратегічної значущості прискореного розвитку відновлювальних джерел енергії як невід'ємної складової не лише енергетичної безпеки, а й кліматичної нейтральності та інтеграції України в єдину європейську енергетичну систему.

4. Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Результати дослідження схвалено та прийнято до впровадження: ТОВ ВК «Євроавтогаз», м. Київ (довідка № 01/1202 від 12.02.2025 р.); ДКП «Луцьктепло», м. Луцьк (довідка № 894/15 від 10.02.2025 р.); Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк (довідка №03-24/01/418 від 10.02.2025 р.); ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень», м. Луцьк (довідка №156 від 03.12.2024 р.); Харківський національний економічний університет, ім. Семена Кузнеця, м. Харків (довідка №8/2025 від 24.01.2025 р.); Державна казначейська служба України, м. Київ (довідка №5-06-06/2800 від 06.02.2025 р.); Волинська обласна військова адміністрація м. Луцьк (довідка №993/53/2-25 від 05.02.2025 р.).

5. Повнота викладення у відкритому друку та апробація наукових положень дисертації. За результатами виконаного дисертаційного дослідження опубліковано 16 наукових праць, із них: 2 статті в іноземних виданнях (1 з яких індексується в науково-метричній базі Scopus), 7 статей у фахових виданнях України,

7 публікацій у матеріалах й збірниках тез доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 14,07 д.а., з них особисто автору належать 11,29 д.а.

6. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Наукова обґрунтованість отриманих у дисертаційній роботі результатів забезпечується міцним теоретико-методологічним та емпіричним підґрунтям. Підґрунтям дослідження слугує значний масив актуальних статистичних та аналітичних даних, частина з яких зібрана та систематизована автором особисто в складних умовах воєнного стану, що свідчить про високий ступінь залученості автора в проблематику. Широка джерельна база, що налічує 316 найменувань, забезпечила високий рівень репрезентативності та глибину аналітичних узагальнень. Це дозволило логічно й аргументовано сформулювати положення, що виносяться на захист, та забезпечити їх відповідність поставленій меті і завданням.

Теоретико-методологічний фундамент роботи сформували не лише класичні праці з економічної теорії та інституціоналізму, але й сучасні аналітичні доробки провідних світових та вітчизняних науковців у сфері енергетичної політики. Важливою складовою стала також опрацьована автором динамічна нормативно-правова база України та директиви Європейського Союзу, що регулюють сферу відновлюваної енергетики, дозволивши врахувати актуальні інституційні рамки.

Ключовим методологічним інструментом виступив багаторівневий системний підхід. Він дозволив розглянути інституційний механізм забезпечення ефективності використання відновлювальної енергетики не абстраговано, а як складну, відкриту систему, де тісно переплітаються макроекономічні чинники галузеві особливості та специфічні регіональні аспекти. Саме такий підхід забезпечив комплексність дослідження, об'єктивність у розкритті сутності порушених проблем та високий ступінь аргументації зроблених висновків і рекомендацій.

7. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність вимогам щодо оформлення

Дисертація має логічну та завершену структуру, що послідовно розкриває тему дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Зміст дисертації свідчить про глибоке опрацювання автором поставлених завдань.

Перший розділ присвячено теоретико-методологічним засадам дослідження, де розкрито сутність інституційного забезпечення, проаналізовано його роль у розвитку відновлювальних джерел енергії, ідентифіковано загальні системні проблеми та обґрунтовано стратегічну значущість «зеленої» енергетики для України.

У другому розділі проведено глибоку діагностику поточного стану та потенціалу ринку відновлювальної енергетики. На основі аналізу міжнародного досвіду та статистичних даних (зокрема, порівняння частки «зеленої» енергетики в Україні, ~9,8%, та Європейському Союзі, ~24,5%) проведено оцінку регіональних особливостей та доведено методологічну доцільність застосування диференційованого підходу.

Третій розділ має виражений прикладний характер. У ньому на основі авторського методичного підходу детально проаналізовано унікальний потенціал Західного регіону, ідентифіковано специфічні для нього бар'єри та запропоновано комплексний стратегічний підхід та першочергові заходи для його розвитку.

Всі розділи роботи логічно взаємопов'язані, висновки відповідають поставленим завданням. Дисертація оформлена відповідно до чинних вимог МОН України.

8. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Виходячи з результатів ґрунтовного вивчення рукопису дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць автора, а також аналізу наданого автором звіту, який стосується тексту рукопису електронним сервісом (StrikePlagiarism), порушень академічної доброчесності не було виявлено. Джерела або думки та тексти інших авторів мають відповідні посилання.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Віддаючи належне високому науковому рівню та практичній цінності виконаної роботи, доцільно висловити низку зауважень та положень дискусійного характеру, що можуть стати напрямами для зменшення помилок та покращення подальших досліджень автора.

1. Автор справедливо констатує, що існуючих урядових програм фінансування («5-7-9%», «ГрінДІМ» та ін.) недостатньо. Робота виграла б, якби цей висновок був доповнений моделюванням або сценарним аналізом, який би показав, які саме параметри цих програм (відсоткові ставки, суми компенсацій, умови) потребують зміни для досягнення цільових показників розвитку відновлювальних джерел енергії в Західному регіоні України.

2. Варто також згадати про роль попиту в інституційному механізмі. Дисертація переважно фокусується на інститутах та інструментах стимулювання пропозиції (генерації) «зеленої» енергії. Дискусійним залишається питання ролі інституційного механізму у формуванні попиту. Було б цікаво розглянути у подальших дослідженнях інструменти стимулювання споживання чистої енергії бізнесом та населенням.

3. У роботі глибоко діагностовано наявність «ринку боргів» як ключової фінансової дисфункції. Запропоновані заходи (перегляд тарифів, гарантування розрахунків) є технічно правильними. Однак для повноти аналізу варто було б хоча б побіжно торкнутися політико-економічних причин цієї проблеми, адже тарифоутворення часто є об'єктом політичного впливу, що виходить за межі суто економічного регулювання.

Висловлені зауваження не применшують високої теоретичної та практичної значущості дисертації, а лише підкреслюють багатогранність досліджуваної проблеми. Робота Шабали Олександра Петровича є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що відповідає всім вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

10. Загальний висновок. На основі всебічного аналізу дисертаційної роботи Шабали Олександра Петровича можна зробити однозначний висновок, що вона являє собою цілісне, логічно завершене та самостійне наукове дослідження. Сукупність представлених результатів, їх належна аргументація, наукова новизна, теоретична значущість та підтверджена публікаціями практична цінність свідчать про високий рівень виконаної роботи.

Враховуючи вищезазначене, дисертація повністю відповідає вимогам, встановленим «Порядком присудження ступеня доктора філософії» (затвердженим Постановою КМУ № 44 від 12.01.2022 р., зі змінами від 03.05.2024 р. № 507). Отже, її автор, Шабала Олександр Петрович, безсумнівно, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – «Економіка».

Офіційний опонент

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки
підприємства та організації бізнесу,
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

Тетяна ВЛАСЕНКО

